

A mentorálás időtlensége

GÁL GYÖNGYI

The Timelessness of Mentoring

Abstract

Historically, mentoring has been a successful area of research both in the field of educational philosophy and pedagogy. The study reviews the short history of the philosophy of mentoring and describes the roots of the contemporary field of pedagogical mentoring. Furthermore, the paper reports on the participation of J. Selye University in the MENTRA project.

Keywords: mentor; mentee; mentoring; philosophy; MENTRA project

Subject-Affiliation in New CEEOL: Social Sciences – Education – School Education

DOI: 10.36007/eruedu.2022.4.045-050

*„Semmit nem lehet megtanítani egy embernek.
Csak segíteni abban, hogy rátaláljon önmagán belül.”*

Galilei

A mai pedagógusképzés nagy jelentőséget tulajdonít a tanárrá válás folyamatában a tényleges és tartalmas iskolai gyakorlatnak. A korábbi tanárképzési koncepciót több bíráló is érte mind hazai, mind pedig külföldi szakmai platformokon. A tanárképzés hiányának tartották, hogy a pedagógusjelölteket megtanítja a nevelésről/oktatásról elmélkedni, viszont a valós pedagógiai tevékenységet kizárólag annak gyakorlásával lehet megtanulni, erre pedig nincs elegendő idő (Nádasi 2011, 7–17). A pedagógusképzés megújításával foglalkozó szakemberek a probléma megoldását a gyakorlat időkeretének növelésében, illetve az ezt koordináló és mentortanár szakmai és emberi támogató munkájában vélték megtalálni.

A pedagógusi mentorálás mai értelmezése

A tartalmi kérdések tisztázása végett szükséges megemlíteni, hogy a „mentor” szó a jogszabályi nyelvhasználatban is több értelemben használt kifejezés, ezért célszerűnek tűnik kiemelni, hogy jelen tanulmányban a nevelői és pedagógiai munkában betöltött mentori szerepre fókuszálunk.

A pedagógiai mentori tevékenység mai meghatározása Hobson szerint: „tapasztalt gyakorló tanár által nyújtott egyéni támogatási forma a kezdő vagy kevésbé gyakorlott tanár számára, amelynek elsődleges célja, hogy támogassa a mentorált ta-

nár szakmai fejlődését, illetve gördülékenyebbé tegye a szakma kultúrájába, illetve a speciális helyi kontextus(ok)ba való beilleszkedést” (Hobson 2009, 207).

A 20. század végére a korábbi, hatalomhoz kötődő irányítás háttérbe szorult, és az egyenlő felek párbeszéde került a figyelem középpontjába. Woodd szerint: „A mentor olyan személy, aki vezet, támogat, tudást közvetít, és megfelelő időben a rábízottnak segítségére van” (Woodd 1997, 333–343).

Boudreau a mentori munkának két aspektusát különbözteti meg: egyrészt a mentornak irányítania kell a mentorált munkáját. Konkrét tanácsokkal és javaslatokkal kell ellátni a pedagógusjelöltet, folyamatosan elemeznie és javítania kell a munkáját. A másik megközelítés szerint a mentor egyik legfontosabb feladata, hogy szakmai reflektálásra készítse a jelöltet, így a saját tapasztalatainak elemzése és felülvizsgálása során próbálja meg kialakítani saját pedagógusi stílusát (Boudreau 1999, 454–459).

Ugyanezt a gondolatmenetet követve a 2000-es években több kutató is alapul vette a Boudreau-féle kettős megközelítést, elsősorban fókuszálva a dinamikai tényezőkre, figyelembe véve fejlődéslélektani szempontokat. Másrészről pedig egy rendszerszemléleti megközelítés is alapul szolgált, értelmezve a mentorálásban részt vevő szereplők kölcsönös egymásra hatását (Du Bois – Karcher 2005, 547–565).

Moberg és Velasquez 2004-ben megjelent tanulmányában a mentorálás elméleti gyökereire hívja fel a figyelmet. A szerzők szerint a mentor fő szerepei: 1. a mentor mint oktató, aki a legfontosabb ismerteket adja át (a retorikát, a logikát, a történelmet, a matematikát), 2. a mentor a mentortáltakat bevezeti az elmékedés, bölcsélet világába, 3. a mentorálás során megjelenő gondoskodás a személyiség fejlődését, kiteljesedését támogatja (Moberg – Velasquez 2004, 95–122).

A mentorálás mint támogatási forma egyre népszerűbb a pedagógusképzésben, ami azzal a ténnyel magyarázható, hogy a pedagógusjelöltek az eddiginél nagyobb mértékben igénylik az önállóságot. Ezt tiszteletben tartva, a problémák feldolgozására, megoldására a személyes segítségnyújtás látszik járható útnak (Braun 2008, 19–22).

A mentorálás filozófiai és történeti értelmezései

Arra a tényre, hogy szükség van példaképekre, nagy gondolkodókra, tanítómesterekre, tiszta jellemből fakadó erkölcsi létre, több mint kétezer éve Platón is rámutatott; később ugyanígy tettek az ő követői, tanítványai is.

A példakép, a nagy ember eszménye a filozófiai etika és a nevelésfilozófia egyik fontos kérdésköre. A tisztességes és az erényes élethez vezető út egyik meghatározó lépésének tartották az erkölcsös és okos példaképek kiválasztását és ezek követését, figyelve arra, hogy az erkölcsi és a szellemi szempontok nem különüljenek el egymástól (Nemes 2019, 1–11).

A mentorálás történeti és filozófiai vonatkozásait vizsgálva elmondhatjuk, hogy nem egy újfajta fogalomról van szó, ugyanis régi gyökerekből eredeztetik. A „mentor” szó görög eredetű, használatának évezredek hagyománya van. Odüsszeusz

barátját és tanácsadóját hívták Mentórnak. Odüsszeusz Mentórra „rábizta egészen a házát”, amikor a trójai háborúba indult, így gyámként áll Odüsszeusz fia mellett, sőt az ithakai gyűlésen is felszólt az érdekében. Azóta a *Mentor* név fogalommá vált, bölcs atyai tanácsadóként jelenik meg a korabeli írásokban.

Tovább vizsgálódva a filozófiatörténetben megállapíthatjuk, hogy több nagy gondolkodó, híres filozófus között alakult ki egy életre szóló mentor–mentorált kapcsolat. Vegyük példának az ókori görög filozófia nagyjainak esetét, a Szókratész és Platón között kialakult mentor–mentorált kapcsolatot. Szókratész neveléssel kapcsolatos tanításait figyelembe véve Platón hangsúlyozza az *Állam* című dialógusában, hogy a gyermekek oktatása legyen játékos, és ezáltal élményalapú: „ne kényszerrel oktassák a gyermekeket, hanem játszva, úgy, hogy előbb fürkésszék ki a hajlamukat”. Platón felhívja a figyelmet a nevelés teljes egészére, a megfelelő irány kiválasztására: „milyen irányba indul el valaki a nevelés folytán, olyan lesz későbbi fejlődése is” (Platón 1989).

Platón egyik legkiválóbb szakmai ismertekhez köthető tanácsa a választott mesterség magas fokú, minden részletre kiterjedő alapos ismerete: „az igazi kormányos [...] kötelessége ám szemmel tartani az esztendőt, a napokat, az eget, a csillagokat, a szeleket, szóval mindent, ami a mesterséghez tartozik, ha valósággal ügyesen akar uralkodni a hajóján...” (Platón 1989). Platón úgy vélte, hogy korán el kell kezdeni a gyermekek mesterségbeli oktatását, hiszen tőlük függ a jövő alakulása, az állam jóléte.

Említésre méltó a Platón és Arisztotelész kialakult mentor–mentorált viszony is. Arisztotelész Platón híres Athéni Akadémiáján hallgatta a nagy mester elmélkedéseit. A hallottakat alapul véve folyamatosan kérdezett, gondolkozott és reflektált az elhangzott elmélkedésekre, mignem ő is önálló gondolkodóvá vált. Az egyik elhíresült gondolatával is a mentora előtt tisztelgett: „Amicus Plato sed magis veritas!” Azaz: „Platón a barátom, de még inkább barátom az igazság!” (Arisztotelész 1997)

Az ókor meghatározó történelmi személyiségei közül Nagy Sándornak Arisztotelész volt a mentora, így méltán nevezik Arisztotelészt „a filozófia Nagy Sándorának”. Az említett elnevezés alapján állíthatjuk, hogy mély tisztelet jellemezte a mentor és mentorált közötti kapcsolatot. Nagy Sándor őszinte tisztelettel viseltetett mentora iránt, aki főként költészetre, ékesszólásra, erkölcsstanra és politikára oktatta őt. Ezeket a tanításokat később Nagy Sándor sikerrel kamatoztatta a csatatéren hozott döntései során, méltó tanítványnak bizonyult elfogadván és alkalmazván olyan arisztotelészi tanításokat, mint az egységes államszervezetbe tömörülés elmélete. Elsajátította a mentora neveléssel kapcsolatos tanításait is, figyelve arra, hogy a nevelés jótékony hatásából az állam minden tagjának, minden szabad embernek egyformán részesülnie kell.

Seneca – Néro császár tanácsadójaként is ismert filozófus – az 1. században írt erkölcsi leveleiben a példakép, a jó mentor fontosságáról így ír: „Halld hát; bizony hasznos és üdvös dolgot szeretnék lelkedbe vésni: Válasszunk ki magunknak egy derék férfiút, s tartsuk mindig szem előtt, hogy úgy éljünk, mintha őrá tekintenénk, s úgy csináljunk mindent, mintha ő látná” (Seneca 1943).

A kereszténység történetében Jézus a legfőbb példakép, aki leginkább a személyes példái révén vált erkölcsi tanítóvá. Jézus példamutatásait követve több kora-

beli teológus, filozófus az erkölcsös, Istennek tetsző példaképet emeli ki.

Küroszi Theodorótosz 5. századi görög egyházatya a tanító és tanítvány közötti kapcsolat legfontosabb elemének tartja a bizalmat, mely nélkül nem lehet tanulni, nem lehet elérni egy magasabb fokú tudományos szintet.

Baltasar Gracián 17. századi spanyol teológus-tanító vélekedése szerint: „derék emberekkel harcban állni többet ér, mint értékteleneken győzelmet aratni”.

A 18. és 19. században megjelent, főleg tanító jellegű könyvekben, írások címében találkozhatunk a mentor kifejezéssel. Ezekben az írásokban Bernatchez és munkatársai szerint az elmúlt századokhoz képest változott a fogalom értelmezése (Bernatchez et al. 2010).

A 19. században Nietzsche, aki kritizálta a korabeli értékrendet, különösen a kereszténységet, szintén kiemeli a példakép fontosságát: „Minden filozófusból pontosan annyit meritek magamnak, amennyire megvan benne a képesség, hogy példával szolgáljon” (Nietzsche 2004).

Az említett szakirodalmakat tanulmányozva és figyelembe véve a filozófiatörténeti gyökereket, arra a következtetésre jutottunk, hogy a 21. században hangsúlyossá vált pedagógiai mentorálásnak mára többféle formája létezik, az informális/rövid idejűtől a formális/hosszú idejűig. A mentori feladatok sokrétűsége a hasznos tapasztalatok átadásában, képességfejlesztésben, tanácsadásban és szakmai fejlesztésben is megjelenik (Berk et al. 2005, 66–70).

A pályakezdő pedagógusok mentorálása napjaink oktatásszervezésében prioritásként jelenik meg, mivel a pedagógusjelöltek/kezdő tanárok az első években számtalan kihívással találják magukat szembe. Ezek a kihívások nagyban befolyásolják a pályán maradásukat. A kezdeti időszakban dől el, hogy a pályakezdő egész életére elköteleződik-e a választott hivatás mellett, vagy inkább a pálya elhagyását választja.

Lord és munkatársai szerint a mentorálás segíti a pályakezdőt olyan feladatok ellátásában, mint

- a jelölt tanulási kontrolljának növelése, fejlesztése;
- aktív odafigyelés;
- a gyakorlat megfigyelése, modellezése és megbeszélése a tudatosság növelése érdekében;
- közös tanulási élmények (pl. megfigyelések vagy videófelvevételek);
- útmutatás, visszajelzés, és ha szükséges, iránymutatás;
- közös elemzés és akcióterv készítése;
- a jelölt gyakorlatának értékelése;
- általános támogatás biztosítása (Lord et al. 2008).

A magyarországi és a szlovákiai mentorképzés helyzete

A pedagógusok pályakezdő szakaszának támogatása több európai országban is intézményes formában történik. Magyarországon a 2013-ban bevezetett Életpálya-modell kapcsán kezdődött el a pályakezdő pedagógusok törvényben is szabályozott, mentorálással támogatott segítése.

Az európai oktatási stratégiákban, a lisszaboni elvel összhangban, a pedagógus életpálya mint folyamat jelenik meg. A pedagógus életpálya-modellben a pedagógusképzésnek, a pályakezdők mentorálásának és a pedagógusok folyamatos szakmai fejlődésének fontos szerepe van.

Szlovákiában is létezik a kezdő pedagógusok támogatása (mentorálása), de kevésbé kidolgozott formában, mint Magyarországon. Figyelve a mentorálás fontosságára, a szakemberek véleménye szerint szükség van a támogatásra még a pályára lépés előtt, az egyetemi gyakorló évek idejében.

A fent említett fontos teendőket figyelembe véve 2020-ban a Selye János Egyetem is bekapcsolódott a szeptember 1-jén indult Erasmus+ KA201 Mentor Training (Project Number 2020-1-SK01-KA201-078250) nevű nemzetközi projektbe. A projekt deklarált célja egy olyan minőségi és többnyelvű (angol, szlovák, cseh, szlovén, magyar) képzési anyag kidolgozása, amely segíti pedagóguspályán elhelyezkedni kívánó hallgatók sikeres szakmai és társadalmi beilleszkedését.

A Selye János Egyetem projekt munkatársai a Pedagógiai innováció elnevezésű modul szakmai anyagának kidolgozási folyamatát vállalták, az alábbi fejlesztendő területekre fókuszálva:

- innováció és együttműködés az oktatásban, az innováció jellemzőinek megismertetése az oktatásban, a jó gyakorlatok adaptálása;
- minőségbiztosítás, a minőségbiztosításhoz kapcsolódó innovatív lehetőségek;
- innováció és együttműködés a tanári karrierben (a szakmában maradás két-tényezős modellje);
- tanulási és tanítási stílusok és stratégiák;
- sajátos nevelési igényű esetek.

A munka eddigi eredményének tekinthető: a pedagógusképzésben résztvevők mentorálásával és folyamatos szakmai fejlesztésével kapcsolatos nemzetközi szakirodalmak és jó gyakorlatok áttekintése, ezek beépítése a szakmai anyagba. Továbbá a vállalt modulok kidolgozása, több nyelvre történő lefordítása és e-book formában¹ történő megjelenítése a már fentebb említett nyelveken.

Összegzésként sor kerül az összegyűjtött szakmai anyagok (jó gyakorlatok) tréningeken történő kipróbálására, megvitatására és a fontosabb következtetések levonására.

Irodalom

Arisztotelész (1997): *Nikomakhoszi etika*. Fordította: Szabó Miklós, Budapest: Európa Könyvkiadó.

<http://esztetika.elte.hu/baranyistvan/files/2012/09/Arisztotelesz-Nikomakhoszi-etika-I-III-konyv.pdf> (Letöltés ideje: 2022.08.24.)

A Magyar Ókortudományi Konferencián elhangzott előadás rövid kivonata. Helyszín: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, 2014. május 22–24.

¹ https://mail.ujs.sk/service/home/~/?auth=co&loc=hu_HU&id=16559&part=2

<https://docplayer.hu/4865946-11-magyar-okortudomanyi-konferencia-m-o-11-programfuzet-tamogatok-elte-btk-r-epulet-2014-majus-22-24-mok11-elte-hu-okortudomanyi-tarsasag.htm> (Letöltés ideje: 2022.08.24.)

Berk, R. – Berg, J. – Mortimer, R. – Walton-Moss, B. – Yeo, T. P. (2005): Measuring the Effectiveness of Faculty Mentoring Relationships. *Academic Medicine*, 80/1, 66–70.

Bernatchez, P. A. – Cartier, S. C. – Bélisle, M. – Bélanger, C. (2010): Le mentorat en début de carrière: retombées sur la charge professorale et conditions de mise en oeuvre d'un programme en milieu universitaire. *Revue internationale de pédagogie de l'enseignement supérieur*, 26/1, 2–17.

Boudreau, Pierre (1999): The Supervision of a student teacher as defined by cooperating teachers. *Canadian Journal of Education*, 24/4, 454–459.

Braun József (2008): A rendszerszemléletű mentorképzés alapja. *Szakoktatás* 6, 19–22.

DuBois, D. L. – Karcher, M. J. (2005): *Handbook of Youth Mentoring* (2nd edition). New York: Sage Publications.

DuBois, D. L. – Rhodes, J. E. (2006): Introduction to the special issue: Youth mentoring: Bridging science with practice. *Journal of Community Psychology*, 34/6, 647–655.

Gadušová, Zdenka et al. (2021): MENTOR TRAINING. Materials and Tasks. The publication is supported by Erasmus+ project No. 2020-1-SK01-KA201-078250 Mentor Training(MENTRA).ISBN 978-80-7599-294-9

https://mail.ujs.sk/service/home/~/?auth=co&loc=hu_HU&id=16559&part=2 (Letöltés ideje: 2022.08.24.)

Hobson, A. J. – Ashley, P. – Malderez, A. – Tomlinson, P. D. (2009): Mentoring beginning teachers: What we know and what we don't. *Teaching and Teacher Education* 25, 207–216.

Lord, P. – Atkinson, M. – Mitchell, H. (2008): *Mentoring and Coaching for Professionals: A Study of the Research Evidence*. London: TDA.

<https://www.nfer.ac.uk/media/2003/mcm01.pdf> (Letöltés ideje: 2022.08.24.)

Moberg, D. J. – Velasquez, M. (2004): The Ethics of Mentoring. *Business Ethics Quarterly*, 14, 95–122.

M. Nádasi Mária (2011): A mentorképzés tartalmáról. In: *A mentorképzés rendszere, próbája, a mentorképzés szakterületi előkészítése. A mentorképzés tartalmáról. III. kötet*. Szerk. M. Nádasi Mária. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 7–16.

http://pedagoguskepzes-halozat.elte.hu/wp-content/uploads/2011/02/A_mentorképzés_rendszere_probaja_a_mentorképzés_szakt.pdf (Letöltés ideje: 2022.08.24.)

Nemes László (2019): *A példakép az erkölcsfilozófiában*. Eger: EKE.

Nietzsche, Friedrich (2004): Schopenhauer mint nevelő. In: *Korszerűtlen elmélkedések*. Budapest: Atlantisz Kiadó, 179–267.

Platón (1989): *Az állam*. Fordította: Jánossy István.

<http://mek.niif.hu/03600/03629/03629.htm> (Letöltés ideje: 2022.08.24.)

Seneca (1943): *Seneca leveleiből*. Fordította: Sárosi Gyula.

<https://mek.oszk.hu/10600/10634/10634.htm> (Letöltés ideje: 2022.08.24.)

Woodd, Maureen (1997): Mentoring in Further and Higher Education: Learning from literature. *Education and Training*, 39/9, 333–343.